

Meditsiiniline erialakeel vajab süsteemset arendamist ja kirjasõna suuremat tähelepanu

Väino Sinisalu, Andres Soosaar – Eesti Arst

Dr Väino Sinisalu

Andres Soosaar

Mis tahes keel, sealhulgas ka meditsiiniline erialakeel on vaid siis elujõuline, kui selles keeles räägitakse, kirjutatakse ja loetakse. Mitu eesti arstide põlvkonda on enam kui sajandi kestel kasutanud ning edendanud eesti meditsiinkeelt ning praegu oleme eesti keeles võimelised rääkima ja kirjutama nii kliinilisest meditsiinist kui ka selle alusteadustest.

Tänapäeval on inglise keelest saanud universaalne arstiteaduse suhtlemiskeel ja selle mõju meie keelekasutusele on ilmne. Inglisekeelsete erialaterminite arv kasvab kiiresti ning praktikas ei ole neile võimalik kiiresti eestikeelseid vasteid leida, mistõttu ilmuvad meie arstide igapäevakeelde inglise päritoluga terminid ja nende lühendid, mille on eri kasutajad sageli erinevalt eesti keelde kohandanud. See loob paraja segaduse – erinevate erialade arstid ei saa sageli üksteisest aru, patsiendid ei mõista arstide juttu. Hädas on ka üliõpilased. Niisugusele olukorrale oleks justkui 2 lahendust: kas minna arstiteaduses üle inglise keelele või edendada eesti meditsiinkeelt, s.t seletada ingliskeelsed terminid lahti eestikeelsete terminite abil, ja tegeleda edasi meditsiiniterminoloogia korrastamisega. Viimane saab teoks vaid siis, kui kogu arstkond ja arstiteadlased mõistavad eesti keele hoidmise tähtsust ja kasutavad seda nii kõnes kui ka kirjas.

Sama probleemi käsitleti ka käesoleva aasta arstide päevaldel Eesti Arsti korraldatud ümarlauaarutelul meditsiinilise eesti keele viimaste aastate arenguloost ja tuleviku väljavaadetest. Arutelul tõstatati meditsiinilise erialakeele arenguga seoses kolm omavahel seotud probleemide rühma: 1) meditsiiniterminoloogia arendamine; 2) eestikeelse arstiteadusliku kirjasõna ilmumise väljavaated ja 3) arstkonna tegelik keelekasutus meditsiinido-

kumentide vormistamisel. Arutelul tõdeti, et meditsiinilise erialakeele arendamisel on jätkuvalt väga tähtis roll meditsiiniterminoloogia komisjonil, mille ülesandeks oleks olemasoleva arstiteadusliku sõnavara kriitiline hindamine, uute terminite loomine ning erialakeele ühtlustamine kogu riigi ulatuses (1).

Eestikeelse meditsiiniterminoloogia seisundit on viimastel aastatel mõjutanud ka infotehnoloogiliste võimaluste märkimisväärne avardumine nii meditsiinis kui ka terminiarenduses. Üha rohkem infot saadakse ja edastatakse erinevatesse arvutipõhistesse andmebaasidesse, mille omavahelise lõimumise eeltingimuseks on ühtse erialase terminoloogia olemasolu. Teiseks on järjest mitmekesistunud kommunikatsioonivahendid ka suurte infohulkade edasiandmiseks, mistõttu on ka meditsiiniterminoloogia arendamisel vajalik teha see kättesaadavaks ja kasutatavaks nende uute suhtlusvahendite abil. Kolmandaks on viimaste aastate üldise detsentraliseerimise tuhina üheks tulemuseks ka see, et meedikute kogukonnas on tekkinud mitmeid oma kitsama valdkonna terminoloogiaga tegelevaid komisjone ja töörühmi, kuid nende koostöö ja tegevuse koordineerimine on seni olnud ülimalt tagasihoidlik. Erialakeele ühtsus on üheks kogu tervishoiuvaldkonna ühtse tõhusa toimimise oluliseks tagajaks, sestap vajab meditsiinilise erialakeele arendustöö lähiajal nii olemasoleva pädevuse kui ka oluliste tervishoiuinstiitutsioonide märkimisväärset tuge nii tegevuse eesmärkide seadmisel kui ka nende realiseerimisel. Jätkuvalt on selles tegevuses suurim võimekus Tartu Ülikooli arstiteaduskonnal, mida senini ei ole kindlasti vajalikul määral rakendatud. Meie arvates võiks eestikeelse meditsiiniterminoloogia järgmiseks suureks ettevõtmiseks olla uue veebipõhise

meditsiinisõnastiku koostamine ning selle avaldamine nõnda, et see oleks kasutatav ühes peamiste tarkvaralahendustega, mida meedikud oma erialases tegevuses vajavad.

Kindlasti on meditsiinilise eesti keele arendamise oluliseks vahendiks eesti keeles ilmuvad erialased raamatud ja perioodika. Nii arstidele kui ka laiale lugejaskonnale eestikeelse meditsiinkirjanduse väljaandmisele spetsialiseerunud kirjastus Medicina on 20 tegevusaasta vältel välja andnud peamiselt tõlkeid soome autoritelt, eesti oma autorite panus selles ettevõtmises on olnud üpris tagasihoidlik. Küsimus ei ole siin suutmatuses, sest olgu siinkohal võrdluseks toodud 1970.–80. aastatel kirjastuse Valgus avaldatud sari *Scripta Medicorum*, mille raames meie enda arstid ja arstiteadlased suutsid avaldada ligi 40 originaalset eestikeelset kliinilise meditsiini käsiraamatut. Ka Eesti Arsti toimetus näeb tõsist vaeva venemaks meie arstiteadlasi ja praktiseerivaid arste esitama ja avaldama kaastöid. Seega on meie kolleegid nii eestikeelsete meditsiiniraamatute kui ka artiklite kirjutamiseks pigem vähe motiveeritud.

Eesti ülikoolid hindavad ja tunnustavad oma liikmete akadeemilist edukust eelkõige rahvusvaheliselt tunnustatud väljaannetes avaldatud tööde alusel, mis on mõistagi kirjutatud inglise keeles. Igapidi nõuetele vastava teadusartikli (ülevaate või uurimuse) avaldamine teadusajakirja nõudeid täitvas Eesti Arstis eesti keeles on akadeemilisel kaalukausil kergeks hinnatud. On loomulik, et meditsiiniteadus spetsialiseerub ning süvendatud baasuuringute tulemused võivad olla aluseks uutele võimalustele praktilises meditsiinis. Need tulemused tuleb avaldada spetsialiseeritud rahvusvahelistes ajakirjades. Samas on arstiteaduses tihedalt seotud teadus ja praktika. Praktilised otsustused peavad tuginema teaduslikult tõestatud alustele – tõenduspõhisele meditsiinile. Nende põhimõtete tutvustamine eesti arstkonnale eesti keeles on olnud Eesti Arsti juba üle 90 aasta pikkuse tegevuse peamine eesmärk. Juba 1922. aasta esimeses Eesti Arsti numbris rõhutati: „Arst peab erksalt jälgima teaduse arenemist omal eri alal.” (2). Kõike seda arvestades on kummastav, miks

eestikeelses Tartu Ülikoolis eesti keeles avaldatud teaduslikud publikatsioonid kergemakaalulisteks arvatakse ja nende loomist ei soosita. Selline hoiak seab kahtluse alla eesti keele osatähtsuse meie meditsiinis ja selle tuleviku. Kui doktorantidele tulevaste teadlaste ja õppejõududena ning residentidele tulevaste eriarstidena üritab akadeemiline kogukond üsna varakult selgeks teha, et tõeline väärtus on vaid ingliskeelses rahvusvahelises väljaandes esitatud publikatsioonil, siis ei ole enam väga kaugel aeg, mil eesti keeles ei ole selle piiratuse tõttu võimalik tõsiselt meditsiinit rääkida ega kirjutada. Kui üliõpilased peavad arsti eriala selgeks õppima inglise keele või ingliskeelse eesti keele baasil, siis kahaneb nende võimekus end erialases eesti keeles väljendada veelgi. Kuidas mõjub selline areng patsientide ja arstide suhtlemisele tulevikus, sellest ei ole mõtet rääkida.

Üheks sammuks õige suunas võiks olla kohustus avaldada teadusartikleid nii doktoriõppe kui ka residentuuri ajal ka eesti keeles. Samuti on vähe kasutatud TÜ Kliinikumi arst-õppejõudude potentsiaali eestikeelse erialase trükisõna edendamisel.

Me elame tänapäeval kiiresti rahvusvahelistavas maailmas, kus omavahel võistlevad jätkuvalt rahvused, keeled ja kultuurid. Oma keele ja kultuuri käekäigu eest vastutame ikkagi kõigepealt ise, seda kohustust ei saa ega ole võimalik kellelegi teisele delegeerida. Ka rahvusvaheline teadus saab olla just nii hea ja tugev kui tema osistest moodustuv summa. Kohane oleks meenutada Maarja Vaino, A. H. Tammsaare majamuuseumi direktori sõnu Eesti Ekspressis avaldatud artiklis: „Kui loobume mõtlemast eesti keelest, kultuurist ja teadusest kui rahvuslikust väärtusest, ei ole meil lõpuks asja ka rahvusvahelisele areenile. Kõik muutuvad ühetaolisteks standardeurooplasteks, kaotavad kõik” (3).

KIRJANDUS

1. Põlluste J. Eesti meditsiinterminoloogia – kuidas edasi? Eesti Arst 2011;90:61–3.
2. „Eesti Arsti” ilmumise puhul. Eesti Arst 1922;1:1–2.
3. Vaino M. Olevikumugavusest teaduses ja keeles. Eesti Ekspress 2012, 23. veebruar.

eestiarst@eestiarst.ee